

DISKUSE

Otazníky kolem marxistických učebnic římského práva

Téměř ve všech socialistických zemích vyšly již učebnice římského práva, vycházející z učení marxismu-leninismu; v některých - jako např. v SSSR - dokonce již několik takových děl, v jiných zase - jako v Jugoslávii, Polsku nebo Bulharsku - i v dalších vydáních. Tyto učebnice dosahují většinou dobré a někdy i velmi dobré odborné úrovně. Otázkou však je, zda i jejich i d e o l o g i c k é p o j e t í je již na takové výši, jakou umožňuje dosavadní rozvoj marxistického chápání státu a práva vůbec a právní historie zvláště. Řeknu rovnou, že v tomto směru mám některé vážné výhrady, protože se domnívám, že dnes je již možno pokročit dále vpřed.

V tomto skromném příspěvku nebudu polemizovat s autory dosavadních marxistických učebnic římského práva, nýbrž přednesu jen některé své vlastní podněty, k nimž jsem dospěl na základě dlouholetého sledování této problematiky.

Jako všechny problémy pedagogické povahy, i tento problém je velmi závažný, jeho řešení je velmi obtížné a ke každé dílčí otázce je třeba přistupovat uvážene a citlivě. A jsou to otázky živé, otevřené jež čekají na své vyřešení. Proto můj příspěvek nebude mít ráz hoto- vého výsledku, pevně tvrzených tezí, nýbrž spíše jen námětů a podnětů k zamyšlení a k diskusi.

Zdálo by se, že termín "marxistický" ve spojení s učebnicí římského práva již říká vše potřebné, ale není tomu tak. Ve skutečnosti tento termín jen naznačuje zásadní hledisko, vůdčí ideologickou směr- nici, kdežto při praktickém provádění se rozpadá do mnoha samostatných konkrétních otázek, které je nutno tak či onak, ale vždy konkrétně vyřešit, a přitom různě podle té které země a té které doby.

Nejdříve je třeba si ujasnit, jaký vlastně c í l marxistické učebnice římského práva sleduje. Jak z dalšího vyplyne, tento cíl ne- musí být a ani nebude ve všech zemích socialistického tábora týž. Ně- které zásady by však měly být pro všechny takové učebnice stejné a o tom především chci hovořit. Měly by totiž

a) podat z á k l a d n í p o z n a t k y o ř í m s k é m p r á v u jakožto velikém antickém kulturním jevu a základu evropské kontinentální právní kultury;

b) využívat těchto poznatků k upevnění marxistického pohledu studujících na právo a

c) rozvíjet na římskoprávním podkladě metodiku právníckého myšlení.

Mezi romanisty se hojně zastává názor, že římské právo by se mělo nějak aktualizovat, mělo by se prý ukazovat, že římské normy, právní instituce a právní prvky žijí dále v moderním právu a to že z římského práva činí významný vědecký a pedagogický obor. Jistěže lze pro takový názor nalézt četné příklady a snad i velmi užitečné a názorné, ale správná snaha aktualizovat obor nesmí sklouzávat do násilného "aktualizování" všech možných římskoprávních ustanovení. Nejde přece hlavně o bližší či vzdálenější vnější shody (které jsou ostatně samozřejmě, když evropské kontinentální právo vznikalo z římskoprávních základů), to vše není nejdůležitější. Stále ještě, a více než v r. 1953, kdy jsem tuto zásadu vyslovil v anketě revue *Labec*, jsem přesvědčen o tom, že "aktualnost římského práva tkví v jeho historičnosti", tj. ve vnitřním obsahu tohoto jevu, v díle římské právní vědy a ve vývoji práva, který ona řídila. Samotná pozitivní ustanovení římského práva jsou ovšem zajímavá a významná, ale to, co právníka dělá právníkem, je jeho přístup k problematice, již mu přinesl život, metodika, pomocí níž tuto problematiku zvládává a řeší, k němuž dospěje. A tuto vnitřní stránku římského práva je třeba mít stále na mysli a pomocí ní vychovávat právnícký dorost!

V dalším je nutno přihlídnout k tomu, jakou společenskou váhu má římské právo v dané zemi. Vlastně by to ani neměl být problém, vždyť přece společenské zřízení všech socialistických zemí se zakládá na marxistickém učení, jehož důležitou součástí je historický materialismus s jeho důrazem na historické chápání všech jevů, na důležitost historie a tedy i právní historie a tedy i římského práva. V praxi však - žel - jsme svědky toho, že v přítomné době společenská váha římského práva ve všech socialistických zemích přes toto zásadní hledisko, ba i přes opětovná ujištění významných politických činitelů o nesporné vedoucí a rozhodující ideologické úloze marxistického učení, silně poklesla a někde byl tento obor dokonce prakticky zlikvidován. Základní chyba se po mém soudu stala hned brzy po r. 1945, kdy vedoucí činitelé dopustili, aby se na právnických fakultách hodiny, až dotud vyhrazené římskému právu, staly kořistí dravých zástupců právnických oborů, pedagogicky někdy i zcela bezcenných. Takové osudové chyby se těžko napravují a chybu, o které zde hovořím, a jejíž tíhu nesou všechny další právnícké generace, se patrně v plné míře už vůbec napravit nedá.

Dnešní neblahý stav je samozřejmě jen přechodný, protože skutečné

a trvalé hodnoty se v lidských dějinách nakonec vždycky prosadily (řecká filozofie a umění, renesanční tvorba, klasická hudba atd.). Jedinečné dílo římských právníků - v naší oblasti - takové nadčasové hodnoty obsahuje a proto přes všechny snahy jeho odpůrců (kteří namnoze hovoří a jednají nikoli ze zlého úmyslu, nýbrž z nedostatečné informovanosti - kdyby měli čas a možnost blíže se s tímto velkým kulturně historickým jevem seznámit, hovořili a jednali by jinak) nemůže zaniknout. Římské právo zaznamenalo ve svých druhých dějinách (od 12. stol.) již mnoho vzestupů a poklesů a z těch se vždycky znovu vzchopilo k velkému prospěchu soudobého právníctví. Podle vtipného výroku prof. Wiesackra tím připomíná kachnu, která se sice může na dlouho potopit, ale pak se vždy opět vynoří na povrch. Není tedy třeba mít starost o osudy římského práva, jako spíše o odborné vědomosti a vůbec o odbornou kvalitu těch absolventů práv, kterým se nedostalo hlubší romanistické průpravy. Neboť není na právnických fakultách jiného oboru, který by - při správném zaměření - studujícím tak didakticky vhodným a zajímavým způsobem podával odborně právníká poučení, pevně a konkrétně podložené historicky a politicky. To nejlépe dokazují dlouholeté zkušenosti: kterýkoli právník ze starší generace, který měl aspoň postačující romanistickou průpravu, bez váhání potvrdí, že tím, jak se učil římskému právu, se poznenáhlu stával právníkem.

Přímým důsledkem postavení římského práva v té které zemi je zařazení (nebo i nezařazení) římského práva do studijních plánů a počet hodin tomuto oboru věnovaných, což rovněž kolísá v jednotlivých socialistických zemích.

Tyto momenty pak ovlivňují první konkrétní otázku, kterou je třeba řešit, totiž jak velký rozsah má marxistická učebnice římského práva mít. V zásadě je zřejmé, že v našich dnešních podmínkách nelze uvažovat o tak značném rozsahu, jaký mají běžně učebnice římského práva např. v Itálii, kde 700 tištěných stránek nebývá výjimkou a kde starší učebnice pod názvem *C o r s o d i d r i t t o r o m a n o* bývaly mnohosvazkové a mívaly tisíce stránek. A protože je třeba přihlížet k současnému stavu (a rozsahu učebnic) ostatních oborů na právnických fakultách i k zájmu studujících o náš předmět, domnívám se, že za dnešních poměrů v socialistických státech by marxistická učebnice římského práva měla mít okolo 300 normostránek rukopisu, minimálně 250, maximálně 400; co nadto je, mělo by být podloženo zvláště příznivou situací v zemi.

Další důležitou otázkou je *v ě c n ý o b s a h* těchto učebnic, zda se totiž mají omezovat jen na soukromé právo nebo zda mají obsahovat též právo procesní nebo i ústavní, alespoň částečně, nebo zda

jejich obsah má být ještě širší. Buržoazní (a také marxistické) učebnice římského práva se obvykle omezují na samotné soukromé právo nebo k němu přidávají stručný nástin procesního práva.

Domnívám se, že takové řešení není správné, protože marxistickému pojetí odpovídá vždy komplexní výklad celého pojmu a tedy v daném případě římského práva v plné jeho šíři, tj. celého právního řádu Římské říše. To ovšem neznamena, že by jednotlivé oddíly musely být kvantitativně a zejména kvalitativně rovnocenné. Z hlediska odborné právnického a z hlediska didaktického je totiž římské právo soukromé kvalitativně odlišné od ostatních úseků římského práva, které toliko upravují právní vztahy dané části římské otrokářské společnosti, kdežto soukromé právo a zejména jeho oddíly práva věcného a obligačního obsahují základní úpravu právních vztahů platných pro celou třídní společnost a proto také tato úprava mohla být a stále ještě je užitečná pro kapitalistickou společnost. A to tím spíše, že římscí právníci právě tento úsek svého právního řádu, na němž sami jako bohatí soukromníci měli největší zájem, propracovali nejdůkladněji. I když tedy v celé učebnici musí existovat jistá vyváženost a rovnoměrnost, soukromé římské právo musí mít přednostní postavení a tím i tomu odpovídající větší rozsah.

Přicházíme nyní k vlastní otázce s y s t é m u ř í m s k é h o p r á v a . Ze zkušeností víme, že autoři učebnic římského práva řadí různě jednotlivé jeho úseky a oddíly. Význam systému nelze přeceňovat, pokud jen se dodržuje základní požadavek, že totiž systém, ať už jakýkoli, musí obsahovat všechny potřebné informace, avšak že se v něm tyto informace nesmějí opakovat, nýbrž nanejvýš doplňovat. Na druhé straně ovšem nesmíme systém římského práva ani podceňovat, neboť právě z pedagogického hlediska je významný; vhodný a důsledně uspořádaný systém totiž velmi pomáhá studujícím zvládnout veškerou látku a ujasnit si její základní problematiku.

Jaké tedy kapitoly by měl obsahovat správný systém učebnic římského práva?

Především by zde měl být po mém soudu e k o n o m i c k o - s o - c i á l n í p ř e h l e d , který by uvedl studující do základní hospodářsko-spoolečenské problematiky oboru, do ovzduší tehdejší společnosti, a ukázat, oč v ní vlastně šlo, jak se měnila materiální základna římské společnosti, což se pak nezbytně muselo odrážet i v oblasti práva.

Za další velmi důležitou kapitolu považují "Z á k l a d n í p o - j e t í a o b e c n é p o j m y", kam patří právní jevy společné všem nebo více úsekům římského práva. Na užitečnost zařazení takového oddílu obecných nauk poukázal jako první před 170 lety Heise

a od té doby se objevuje tato partie v buržoazních učebnicích římského práva v různé podobě, kdežto marxistické učebnice ji pomíjejí, podle mého názoru neprávem.

Již zásadně je při studiu kteréhokoli systému nutné vycházet z jeho stěžejních pojetí a pojmů a tím spíše je tomu tak v oblasti práva. Vždyť i právo je dovedností svého druhu, které je třeba se učit pomocí základních teoretických poznatků a ty právě by měla obsahovat kapitola, o které je řeč.

Římané sami jako první ukázali, že obecné právní pojmy jsou důležitým právnickým problémem a položili základy k řešení tohoto problému. Zatím však co Heisemu a dalším buržoazním romanistům šlo jen o obecné pojmy práva občanského, nám musí jít, stejně jako Římanům, o pojetí širší, komplexní, vztahující se k celé oblasti práva počínaje již významem a dějinami pojmu *i u s*.

Kapitola o obecných naukách a pojmech má kromě svého širokého dopadu ještě navíc mimořádný význam proto, že zde studující nalézají výklad o některých otázkách vnitřní struktury práva, čímž poprvé nahlédají do rozsáhlé, obtížné, ale pro hlubší pochopení oboru nezbytné oblasti teorie práva. Vždyť právě teoretické školení má být jádrem výuky na právnických fakultách a solidní teoretická příprava je to, co má odlišovat graduovaného právníka od vzdělaného laika!

Označuje-li se právní historie v našich zemích jako *d ě j i n y s t á t u a p r á v a*, mělo by se toto rozlišování promítnout též do systému římského práva. Do oblasti *s t á t u* spadají úseky Ústava, Správa a Soudnictví (vůbec, tj. trestní i civilní). Proto tyto úseky by měly předcházet dalším úsekům, věnovaným již jen oblasti práva.

O hlavních *ú s t a v n í c h* činitelích bývá v některých učebnicích řeč, i když v různých souvislostech, např. ve výkladu o prame-
nech práva.

Zato zmínky o *s p r á v n í m* právu bývají řídké a jen sporadické. A přece je to velmi důležitý úsek právního řádu, který si zaslouhuje souhrnného výkladu, neboť jen ten umožní správné pochopení jednotlivých jeho částí. Je to oblast velmi široká, ale pro učebnice římského práva postačí, myslím, probrat správu ústřední, územní, finanční a vojenskou.

Na *p r o c e s n í* právo kladou některé učebnice velký důraz, ale je třeba vidět, že je to jen jedna stránka soudnictví, i když snad nejdůležitější; a dále, že kromě soudnictví civilního je zde ještě soudnictví trestní, které rovněž nelze pominout.

Všechny další kapitoly mají pak být věnovány oblasti *p r á v a*.

Nejprve přicházíme k důležité a zásadní otázce, kam zařadit látku,

která bývá zpravidla obsažena v systému římského práva pod názvem Právo osob nebo podle okolností v širším kontextu s některými jevy obecnější povahy nebo jevy z úseku rodinného práva. Jenomže všechny takové způsoby vycházejí z nesprávného pojetí, jakoby objektivní právo bylo vytvářeno pro osoby jako jednotlivce. Ve skutečnosti marxistické třídní chápání práva nás učí, že právo vytvářejí třídy pro třídy, tj. v třídní společnosti vládnoucí třída pro sebe a pro třídy vyvolané, a toto zásadní hledisko se také má odrážet v systému práva. Proto se domnívám, že v systému římského práva má figurovat zvláštní kapitola Právní postavení a společenské h t r a d , s k u p i n a o r g a n i s a c í . V této kapitole je třeba vysvětlit společenské a z něho vyplývající právní postavení základních a vedlejších tříd římské společnosti, tedy nejprve patricijů, plebejů a otroků, později též nobility, jezdců, kolónů a p o t e n t e s , dále společenských skupin jakými byli římscí občané, klienti, propuštěnci, L a t i n i , p e r e g r i n i , později pak p r o v i n c i a l e s , b a r b a r i , jakož i vojáci aj., dále pak organizace, jakými byla zejména c o l l e g i e a s a c e r d o t e s . Takové kapitola neexistuje dosud v žádné učebnici římského práva, ale podle mého mínění by v každé takové marxistické učebnici měla být.

Závažnou kapitolou by mělo být t r e s t n í p r á v o , doposud vesměs opomíjené, v němž se zřetelněji než v kterémkoli jiném úseku práva projevuje, a často až příliš brutálně, nadvláda vládnoucí třídy, za níž byl i sám život příslušníků antagonistických tříd v neustálém nebezpečí, neboť nejčastějším trestem na provinění či "provinění" všeho druhu byl trest smrti. O velmi široce formulovaných skutkových podstatách trestných činů rozhodovali členové vládnoucích tříd, takže si lze snadno domyslet, jak asi postupovali. Tak se římské trestní právo stalo z několika důvodů nejprůkaznějším svědectvím třídní podstaty římského otrokářského státu.

Další čtyři kapitoly již mají pojednávat o s o u k r o m é m právu, nejspíše se zachováním tradičního a snad i nejvýraznějšího rozdělení, ale s jiným pořadím. Domnívám se totiž, že by se mělo vyjít z osobního postavení oprávněného a pak teprve přejít k jeho majetkovým právům a závazkům. Sled kapitol by tedy měl být: rodinné, dědické, věcné a obligační právo.

Zbývá ještě kapitola věnovaná p r á v n í m n o r m á m a p r á v n í v ě d ě , protože oba tyto pojmy patří k sobě, už proto, že odborná stránka právních norem je výsledkem činnosti právníků. Na rozdíl od běžných učebnic je však zde příležitost uvést i obsah hlavních římskoprávních zákonů.

Neméně zásadní otázkou je, zda má výklad probíhat podle zvoleného systému, tj. zda se má každá právní instituce probírat v celém jejím vývoji nebo v h i s t o r i c k ý c h etapách a v jakých.

Naprostá většina učebnic marxistických i nemarxistických postupuje v jednom sledu, ale protože zároveň zachycuje změny z různých dob u jednotlivých institucí, student nakonec nutně ztratí celkový přehled, obraz celé látky z hlediska historického zůstane roztříštěný a on nebude moci stanovit, jak vlastně vypadalo právo v té které době, což je ovšem vážná záhada a což oslabuje historické chápání práva.

Základní etapy etapového způsobu, který považují za jedině správný a odpovídající marxistickému chápání historickoprávních jevů, jsou horizontální, tj. výklad každé etapy v jednom sledu, nebo vertikální, tj. výklad každého oddílu zvláště podle daných fází. Z těchto dvou eventualit a snad i jiných možností považuji za nejvhodnější druhou zde uvedenou, totiž rozdělit každou z uvedených kapitol na tři fáze: A (do r. 265 př. n. l., rané otrokářské právo), B (do r. 240 n. l., rozvinuté otrokářské právo) a C (do r. 565, pozdní otrokářské právo). Účelné je před každým oddílem B a C zařadit informace, které uvádějí studujícího do nového oddílu a v kostce vystihují hlavní změny, jež v nové epoše nastaly a které podrobněji rozvádějí další paragrafy téže kapitoly. Tento způsob je podle mého názoru nejvhodnější také z hlediska didaktického, protože zkušenosti ukazují, že dnešní posluchači by těžko zvládli plynulý výklad v oddělených fázích, neboť by museli přece jen pracně shledávat vnitřní souvislosti jednotlivých institucí i vztahů mezi nimi.

Méně zásadní, jako spíše prakticky didaktickou otázkou jsou l a - t i n s k é t e r m í n y . Znalost latiny upadla u dnešních studentů v průměru natolik, že většina z nich nemá o latině ani ponětí a necítí ani potřebu na právnické fakultě se latině učit. Na druhé straně však se bez latinských termínů v našem oboru nelze obejít, protože to jsou termíny technické, které se plnohodnotně ani nedají přeložit, nehledě ani na to, že jsou mezinárodním jazykem právníků, takže jejich neznalost vtiskuje právníkům pečeť odborné méněcennosti.

Je pravda, že musíme přihlížet ke skutečnému stavu, tj. k chabé znalosti latiny u převážné většiny našich posluchačů, ale tak daleko přece jen nemůžeme jít, abychom je v této neznalosti ještě podporovali; naopak, měli bychom se snažit odstraňovat alespoň největší mezery tj. požadovat na nich znalost při nejmenším nejdůležitějších latinských technických termínů.

Z tohoto důvodu a také z hlediska didaktické vhodnosti mám zato, že je třeba trvat na takové minimální znalosti a zařadit hlavní latinské termíny alespoň do závorek jako připomínku; lepší by ovšem by-

lo, aby takové termíny figurovaly přímo v názvech paragrafů, protože tímto způsobem by pevněji utkvěly v paměti studujících, kteří postupují podle jednotlivých oddílů a nutně musejí číst jejich názvy.

A nyní dospíváme k tomu, co je pro marxistickou učebnici římského práva to nejdůležitější, totiž k *i d e o l o g i c k é* stránce díla. Zde je náš obor v obrovské výhodě před všemi ostatními obory na právnické fakultě. Obsahuje totiž prvotní, naprosto jasné, konkrétní a přesvědčivé formy třídní nadvlády a vykořisťování člověka člověkem, vše pěkně oděné do norem "objektivního" práva.

Naši posluchači toho již slyšeli mnoho o marxistickém chápání společenských jevů, ale často ve formě víceméně abstraktní, někdy sklouzávající až do frází, které je přirozeně odpuzují. Naproti tomu v římském právu je tomu jinak, tento obor přináší konkrétní materiál natolik průkazný o právní i faktické nadřazenosti vládnoucí třídy, o prvotních formách jejich machinací a způsobů, jak si tuto nadřazenost udržet, že o všech těchto skutečnostech vůbec nelze pochybovat. To vše při správném výkladu nutně musí ve studujících upevnit vědomí, že marxistické třídní chápání společnosti a práva je skutečně jediné správné a tím se v nich zároveň utvrzuje zásadně správný třídní pohled na celou soudobou společnost, tím nabývají přes některé dočasné nedostatky praktického života, s nimiž se setkávají, správný světový názor, vycházející z dosavadních dějin lidstva a zaměřený na jeho vývoj v budoucnu.

Tyto ideologické přednosti římského práva se nutně musejí v dostatečné míře projevit i v marxistických učebnicích římského práva.

Zásadní úvodní hledisko podává již první kapitola "Ekonomický a sociální přehled", důležitá pro pochopení veškerého ostatního římsko-právního materiálu.

Z celého dalšího výkladu musí pak vyplynout úzká návaznost právě na společnost, že toto právo jako součást ideologické nadstavby vyvěralo z materiální základny a z potřeb římské společnosti té které doby a přitom muselo být vhodné nebo aspoň nesmělo být nevhodné a nevýhodné pro vládnoucí třídu. To vše nelze ovšem při malém rozsahu učebnice provést do všech důsledků, tj. i u jevů drobnějších nebo i docela drobných. Lze to však udělat a je nutno to udělat u všech velkých právních institucí. Zatímco buržoazní romanisté pojednávají o římském právu jako o logickém systému odtržené od společnosti, my naopak musíme tuto základní souvislost zdůrazňovat, neboť jen tak dostaneme plastický obraz římského právního řádu, jen tak můžeme pochopit, že toto právo nebylo nějakou samoučelnou hrou, nýbrž záměrně vytvořeným nástrojem, který ve své době také skutečně plnil svou společenskou funkci, totiž podporovat a chránit zájmy vládnoucí třídy.

Úkol marxistického romanisty při sepisování učebnice není ovšem snadný.

Již dnešní stav právnických pramenů jej velmi znesnadňuje. Římští právníci totiž, třebaže nepochybně přihlíželi k soudobému životu a vývoji společnosti (tj. i k prvkům mimoprávním), což dokazuje skutečnost, že sami navrhovali reformy a novoty v právu, jakmile toho společenská potřeba vyžadovala, se ve svých spisech téměř výlučně soustřeďovali na právníké jádro sporné otázky. Jen v některých případech se v jejich spisech zachovaly důležité historické údaje, které nám rovněž napomáhají poznat mimoprávní podněty, které se k danému textu váží (tak je tomu zejména v Gaiových Institucích a v Pomponiových Enchiridiích (D.1,1,2). V Justinianově kodifikaci však takové cenné historické zmínky odpadly, takže v právnických pramenech nalezeme dnes jen výjimečně nějakou přímou a výslovnou oporu pro společenské hodnocení podstaty práva.

Za těchto okolností se skutečné historickoprávní pravdy dopátráme spíše z pramenů neprávnických a z vnitřní povahy jednotlivých právních institucí, z níž lze často při hlubším rozboru spolehlivě poznat jejich třídní smysl a společenskou funkci.

Další potíž je v tom, že vědecká produkce marxistických romanistů je stále ještě nedostačující. Absolutně vzato, je takových prací již mnoho, ale relativně jsou marxistické monografie, které by přinášely odborně-romanistický přínos do světové romanistiky, stále ještě vzácné - to by bylo nejlépe patrné z toho, kdybychom výsledky těchto monografií promítli do celého římského právního řádu.

Autor marxistické učebnice římského práva se proto nemůže opřít o bezpečné výsledky marxistického bádání v přemnohých konkrétních otázkách z celé římskoprávní problematiky, nýbrž musí si tyto otázky - alespoň předběžně - vyřešit sám. To tedy znamená, že hloubka ponoru marxistického pojetí není ještě zdaleka taková, jak by bylo žádoucí a že v přítomné době se můžeme v mnoha směrech toliko přibližovat ke správným řešením, jež přinesou teprve budoucí generace právníků. Ale musíme si být aspoň vědomi tohoto stavu, znát meze vlastních možností, přistupovat k římskoprávním problémům a pramenům s náležitou skromností a co možná nejlépe připravovat půdu budoucím marxistickým romanistům.

Nakonec bych se ještě rád zmínil alespoň několika slovy o v z t a h u učebnice k přednáškám a seminářům, neboť všechny tyto tři pedagogické formy tvoří nerozlučnou jednotu vyučovacího procesu.

P ř e d n á š k y by podle mého názoru neměly ani opakovat obsah učebnice (která je přece určena k domácímu studiu!), ani jej toliko

reprodukovat v pozměněné formě, nýbrž měly by to být jen vybrané kapitoly výlučně nebo téměř výlučně ze soukromého práva, jež by blíže vysvětlovaly danou látku a při zachování správného třídního pohledu na probíranou problematiku kladly hlavní důraz na odborně právní stránku věci; měly by tedy zejména předvádět vynikající výtvary římských právníků, které zůstaly nedostižným vzorem pro další právní generace a z nichž se také dnešní právník může učit právnímu myšlení a tím co nejvíce získávat.

S e m i n á ř e zase by měly tuto (nebo jinou) látku ještě dále prohlubovat a procvičovat při aktivní účasti studujících. Zde by již šlo výhradně o rozборы právnických případů z právní praxe římských juristů, o technickou stránku věci. Na konkrétním materiálu by se studující učili, jak se mají správně stavět k případům ze života, jak je rozebírat na dílčí otázky a na právní prvky, jak vyhmátnout jádro sporné otázky a jak správně celý případ řešit. Tak by do hloubky poznávali veliký odkaz římských právníků a zároveň poznenáhlu nabývali schopnosti samostatně a právnícky správně řešit různé konkrétní případy, tak jak to jednou všichni budou potřebovat v praktickém životě.

Milan Bartošek